

Eeva Koivulahti

**”MONET TERVEISET TÄÄLTÄ KORVESTA” –
KIRJEET IHMISSUHTEIDEN YLLÄPIDON
VÄLINEINÄ JATKOSODASSA**

Vertaileva tapaustutkimus kahden sotilaan kirjeenvaihdosta
kotirintamalle

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2022

TIIVISTELMÄ

Eeva Koivulahti: ”Monet terveiset täältä korvesta” – Kirjeet ihmissuhteiden ylläpidon välineinä jatkosodassa
Vertaileva tapaustutkimus kahden sotilaan kirjeenvaihdosta kotirintamalle
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2022

Jatkosodan aikana lähetetyt kirjeet ovat toimineet elintärkeänä viestintäkeinona rintaman ja kodin välillä. Tässä tutkielmassa tarkastellaan kahta eri sotilasta, jotka tulevat erilaisista taustoista. Nuorempi mies tulee porvarillisesta perheestä ja kirjoittaa äidilleen. Vanhempi mies on toiminut ennen sotaa maanviljelijänä, ja hän on kirjoittanut vaimolleen. Tutkimuskysymykset muotoutuvat siten, millaisia asioita kahden eri sotilaan kirjeissä nousee esiin ja kuinka ne eroavat toisistaan. Samalla keskitytään siihen, miten kirjeiden sisältö muuttuu jatkosodan kahden ensimmäisen vuoden 1941–1942 verrattuna sodan lohduttomiin perääntymistaisteluihin vuonna 1944.

Tutkielma on sota- ja kokemushistoriaa, ja se on toteutettu laadullisin menetelmin. Metodina on käytetty kirjeiden lähilukua ja tutkimusstrategiana toimii tapaustutkimus. Tutkielman tärkeimpinä lähteinä toimii alkuperäiset kirjeet jatkosodasta, joita on saatavilla Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkistosta. Tapaustutkimus on oivallinen tapa tämänkaltaiseen tutkimukseen, sillä tässä tapauksessa se keskittyy vain kahteen eri henkilöön. Tällöin voi saada hypoteeseista poikkeavia tuloksia.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan pojat olivat yleisesti ottaen avoimempia äideilleen, kuin miehet vaimoilleen. Tutkielman perusteella voidaan päätellä, että näiden kahden eri sotilaan kirjoitukset eroavat toisistaan sisällöllisesti, sekä myös pituudeltaan. Pojan kirjeet äidilleen ovat lakonisia ja lyhyitä, eikä niissä käsitellä negatiivisia tunteita. Kirjeet ovat kovin arkipäiväisiä, sisältäen keskustelua säästä ja ruuasta. Vuoden 1944 kesällä maininnat sodasta ja sen päättymisestä kuitenkin lisääntyvät. Miehen kirjeet vaimolleen ovat useamman arkin pituisia. Ne ovat sisällöltään tunteikkaita, ja niissä on kerrottu ikävää kotia ja perhettä kohtaan. Kirjeissä neuvotaan usein vaimoa kotiasioissa. Niissä esiintyy myös sodan kyseenalaistamista alkaen vuoden 1941 kesäkuusta. Kesällä 1944 miehen teksteissä on alettu puhumaan Jumalasta ja jonkinlainen epätoivo on noussut esiin. Tutkimustulos on tiivistetysti se, että tutkimuskirjallisuuden avulla muodostetut hypoteesit eivät toteudu. Pojan kirjeet äidilleen ovat suppeita, ja vasta perääntymistaisteluiden aikaan avaudutaan sodasta hieman enemmän. Miehen kirjeet vaimolleen ovat hyvin avoimia ikävän, sodan kyseenalaistamisen ja epätoivon suhteen, mikä korostuu sodan päättymisen lähestyessä.

Avainsanat: jatkosota, kirjeet, sotahistoria, kokemushistoria, tapaustutkimus, lähiluku

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ALKUSANAT

Omistan tämän tutkielman edesmenneelle isomummulleni Kertulle, joka toimi lottana jatkosodassa. Hän joutui lähtemään evakkoon Karjalasta Pyhäjärveltä Enkkuan kylästä kaksi kertaa, ensimmäisen kerran talvisodan sytyttyä ja uudestaan vuonna 1944. Haluan omistaa tämän työn myös jo edesmenneelle isoisälleni Väinölle, joka oli jatko- ja Lapin sodan veteraani. He ovat toimineet inspiraation lähteenäni, ja kunnioitukseni heitä kohtaan on valtava.

Tampereella, joulukuussa 2022

Eeva Koivulahti

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	2
1.1. Tutkimuksen aihe, rajaukset ja tapaustutkimus tutkimusstrategiana.....	2
1.2. Tutkimuskirjallisuus ja lähteet.....	3
1.3. Sota-ajan kirjeiden etiikka.....	5
2. Kenttäposti jatkosodan viestinvälittäjänä.....	6
2.1. Kirjeiden taustoitus.....	6
2.2. Kenttäposti käytännössä.....	7
2.3. Sensuurin vaikutus kirjeiden sisältöön.....	8
3. Kirjeiden merkitys perhesuhteissa jatkosodan aikana.....	10
3.1. Kaipuu arkeen näkyi paperilla.....	10
3.2. <i>Äiti hyvä!</i> – Viestien sisältö äidille.....	12
3.3. <i>Rakas Lyylini!</i> – Kirjeet elinehtona avioliiton säilymiselle.....	14
4. Sodan eri vaiheet vaikuttamassa kirjeiden sisältöön.....	17
4.1. Jatkosodan ensimmäiset vuodet – hyökkäyssodasta asemasotavaiheeseen.....	17
4.2. Kesän 1944 perääntyminen ja sen ilmeneminen kirjeissä.....	19
5. Päätelmät.....	21
Lähteet ja kirjallisuus.....	23
<i>I Arkistolähteet.....</i>	23
<i>II Painetut lähteet.....</i>	23
<i>III Tutkimuskirjallisuus.....</i>	23
<i>WWW-SIVUT.....</i>	24
Liitteet.....	25

1. Johdanto

Kirjeet olivat jatkosodan aikana elintärkeä viestintäkeino rintaman ja kodin välillä. Niiden tehtävänä oli viestiä ennen kaikkea sitä, että rintamalla oltiin hengissä. Kirjeitä kirjoitettiin jokaisessa yhteiskuntaluokassa, ja kirjeiden sisältö erosi aina kirjoittajan mukaan hiukan toisistaan. Kirjeistä on silti löydettävissä yhtäläisyyksiä. Kertomukset usein vaihtelivat erilaisissa ihmissuhteissa. Vaimoille lähetetyissä kirjeissä on yhtäläisyyksiä esimerkiksi siinä, että usein haluttiin olla kertomatta vaikeita asioita, joita rintamalla tapahtui. Äideille uskallettiin kertoa taas enemmän siitä, mitä rintamalla tapahtuu. Kyseenalaistan toteutuvatko nämä yhtäläisyydet tutkimissani kirjeissä.

Sota muuttaa yhteiskunnan oloja radikaalisti, ja siksi onkin tärkeää löytää keinoja luoda yhteys kotirintamalle.¹ Jatkosodan aikana kenttäpostin kautta lähetettiin kirjeitä, postikortteja ja paketteja yhteensä noin 850 miljoonaa kappaletta.² Säännöllinen kirjeiden kirjoittaminen tuli monelle perheelle uutena asiana. Moni sotilaista ei ollut aiemmin kirjoittanut paljoakaan, kun taas toiset heistä olivat tottuneita kirjoittajia. Tottumattomienkin kirjoittajien oli pakko tarttua kynään ja kirjoittaa, sillä muuta yhteydenpitokeinoa kotiin ei toisen maailmansodan aikaan ollut.

1.1. Tutkimuksen aihe, rajaukset ja tapaustutkimus tutkimusstrategiana

Tutkielmani on laadittu laadullisin keinoin, ja avainasemassa on tapaustutkimus. Tulee tehdä selväksi, ettei tapaustutkimus ole metodi vaan se lukeutuu tutkimusstrategiaksi. Metodina minulla toimii lähiluku, sillä olen tutkinut fyysisiä kirjeitä. Tapaustutkimus sisältää useita tutkimusmenetelmiä esimerkiksi lähilukemisen.³ Halusin valita tutkimusstrategiakseni tapaustutkimuksen, sillä haluan saada hypoteeseistani eroavia vastauksia. Tapaustutkimus on oiva tapa siihen. Valitessani suuresta kirjemäärästä kaksi eri henkilöä erilaisilla taustoilla voin saada hedelmälliset vertauskohteet, jotka voivat parhaillaan olla ristiriidassa aiemman tiedon kanssa. Markus Laine, Jarkko Bamberg ja Pekka Jokinen perustelevat kokoelmateoksessa *Tapaustutkimuksen taito* (2007), kuinka tapaustutkimuksen päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista, jonka seurauksena lopputuloksesta tuli sellainen kuin tuli.⁴

---

¹ Hagelstam 2006, 214.

² Metsberg 2015, 30.

³ Laine et al. 2007, 9.

⁴ Laine et al. 2007, 10.

Paneudun tässä tutkielmassa kahden eri sotilaan kirjeisiin jatkosodan ajalta. Toinen näistä sotilaista on kirjoittanut vaimolleen ja toinen äidilleen. Vertailen, millaisia asioita kirjeissä kirjoitettiin, mitä asioita kerrottiin äidille ja mitä vaimolle, erosivatko nämä asiat toisistaan radikaalisti. Samalla tutkin sitä, eroaako näiden sotilaiden lähettämien kirjeiden sisältö jatkosodan alun voitonhurmiosta, jatkosodan lopun lohduttomaan perääntymisvaiheeseen.

Keskityn tässä tutkielmassa jatkosodan alkuun, joka käsittää vuodet 1941 ja 1942, sekä jatkosodan lopputaisteluihin vuonna 1944. Tällä aikahaarukalla saan vertailtua sodan alkua ja loppua. Itseäni kiinnostaa sodan alun ja lopun vertailuasetelma, sillä hypoteesini tutkimuksen alkuvaiheessa on se, että sodan alussa sotilaat ovat optimistisia, ja kuvittelevat pääsevänsä kotiin piankin. Sodan loppuvaiheessa ajattelen, että kirjeissä näkyy koti-ikävä ja kuolemanpelkoa. Rajasin myös käsiteltävät henkilöt kahteen eri sotilaaseen, jotka kirjoittavat eri läheisilleen. Näin pääsen tutkimaan sitä, kuinka vaimolle kirjoittaminen erosi äidille kirjoittamisesta. Kerrottiinko molemmille kaunisteltua totuutta rintamalta vai kerrottiinko jommallekummalle enemmän sodan tapahtumista tai muista tunteista mitä sota herätti. Muotoilisin tutkimuskysymykseni seuraavanlaisesti:

1. Millaisia asioita tutkimani kaksi eri sotilasta kertoivat äidilleen ja vaimolleen, ja kuinka ne erosivat toisistaan?
2. Muuttuiko kirjeiden sisältö jatkosodan alusta lopun perääntymisvaiheeseen?

1.2. Tutkimuskirjallisuus ja lähteet

Sodan aikaisia kirjeitä on tutkittu suhteellisen paljon ja pääsenkin hyödyntämään aikaisempia tutkimuksia omassa tutkielmassani. Merkittävimmät kirjallisuudet kandidaatintutkielmaani ajatellen ovat muun muassa Ilari Taskisen väitöskirja vuodelta 2021 *Social lives in letters: Finnish soldiers' epistolary, relationships, intimate practices and emotionality in World War II*. Taskisen väitöskirja on laaja tutkielma sodan ajan kirjeistä ja kyseinen tutkimus osoittaa, että myös mies voi näyttää tunteita. Toinen merkittävä teos on vuodelta 2015, jonka on toimittanut Marko Tikka, Ilari Taskinen ja Saija-Leena Nevala-Nurmi *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Kyseisestä kokoelmateoksesta käytän Kimmo Metsbergin artikkelia: ”*Kirjeenvaihdon valvojat*” sekä Sonja Hagelstamin ja Ilari Taskisen artikkelia: ”*Hiljaisuuden myytit*”. Lisäksi käytän Erkka Pehkosen artikkelia: ”*Kirjetutkimuksen etiikkaa*”. Kyseinen kokoelmateos on periaatteessa tutkielmani pohja. Kirja antaa hyvin paljon tietoa kirjeiden tutkimisesta, kirjeiden etiikasta sekä informaatiota ylipäätään ihmissuhteiden merkityksestä kirjeisiin ja niiden kirjoittajiin.

Kolmas merkittävä teos, jota käytän tutkimuskirjallisuutenani, on Tiina Kinnusen ja Ville Kivimäen toimittama (2006) *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- jatkosodasta*. Kyseisessä teoksessa paneudun tarkemmin Sonja Hagelstamin artikkeliin: ”*Lähellä ja kaukana. Parisuhteen ylläpitäminen rintaman ja kotirintaman välisessä kirjeenvaihdossa*”. Kyseinen artikkeli antaa hyvin tärkeää pohjatietoa juuri kirjeiden kirjoittamisesta ja niiden merkityksestä parisuhteessa. Millaisia asioita kumppanille haluttiin kertoa, ja miksi joistain asioista vaiettiin. Olen myös perehtynyt kirjeiden teoriaan Maarit Leskelä-Kärjen, Anu Lahtisen ja Kirsi Vainio-Korhosen toimittamassa (2011) teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus* avulla. Kirjassa on Sonja Hagelstamin artikkeli: ”*Rakas sotilaani! Kirjeiden kirjoittaminen jatkosodan poikkeusoloissa*”.

Lähteenä tutkielmassani toimivat alkuperäiset kirjeet jatkosodasta, joita löytyy Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkistosta yli 40 000 kappaletta. Niitä on lahjoitettu arkistolle yksityishenkilöiden toimesta 1970-luvulta lähtien. Lahjoituksia saapuu arkistoon vielä tänäkin päivänä. Lahjoituksissa on kirjeitä, postikortteja sekä muuta materiaalia sotavuosilta. Taskinen on koonnut väitöskirjaansa tiedot siitä, miltä vuosilta kirjeitä on, sekä niiden lukumääriä. En pidä kovinkaan yllättävänä tietona sitä, että jatkosodan ajalta kirjeitä on tullut eniten. Syynä siihen on ainoastaan jo se, että jatkosota kesti pidempään kuin talvisota.⁵ Kirjeiden lukemiseen sisältyy muutamia haasteita, esimerkiksi tekstien käsiala on paikoin haastavaa. Onnekseni kävin ensimmäisenä yliopistovuoteni Vanhat käsialat-kurssin, jossa opin tulkitsemaan vanhoja käsialoja. Olen huomannut kirjeitä lukiessani sen, että mitä enemmän niitä lukee sen enemmän niistä ymmärtää.

Kirjeiden valinta oli haastavinta, sillä valinnanvaraa oli paljon ja etsiminenkin oli välillä kovin tuskaisaa. Tietokantaa⁶ selaillen kirjeitä alkoi löytymään, tein hakuja muun muassa paikkakuntien nimillä, ja sitä kautta etsin sopivan kokoisia kokonaisuuksia. Monet kokonaisuudet sisälsivät parhaillaan satoja kirjeitä ja niiden kahlaamiseen olisi mennyt tuhattomasti aikaa. Löysin kuitenkin sopivan kokoiset kirjekokoelmat, joita pääsin tutkimaan arkistossa.

Sotilas, joka on kirjoittanut äidilleen, on Esko L. Kirjeiden perusteella Esko on nuori ja valmistunut hiljattain lukioista. Päättelin sen siitä, että ensimmäisissä kirjeissä hän puhuu tulevasta lakituksesta, jota varten hän joutunut pyytämään lomaa. Ikää Eskolla on luultavammin 19–20 vuotta. Esko vaikuttaa olleen porvarillisesta perheestä ja hänen koulutukseensa on haluttu panostaa. Hän on käynyt lukion, mikä ei tuohon aikaan ollut yleistä. Kirjoituksissa ilmeni myös, kuinka Esko aikoo hakea yliopistoon sodan jälkeen. Hänen kirjeensä alkavat vuoden 1942 toukokuusta. Vuoden 1942 kirjeissä

---

⁵ Taskinen 2021, 375–379.

⁶Tampereen yliopisto Kansanperinteen arkisto (Kper), <http://perinne.uta.fi/Perinnearkisto.nsf>.

lähettäjä on kirjoitettu muotoon ”Opp. E. Sukunimi”. On siis mahdollista, että tuolloin Esko on vielä suorittanut asepalvelustaan. Esko jatkoi sotilaskouluttautumistaan sodan edetessä ja lopulta hän oli myös upseerikoulussa. Hän toimikin vuonna 1944 vänrikkinä, jolloin kirjeen lähettäjä oli kirjoitettu muotoon ”Vänr. E. Sukunimi”. Vuodelta 1942 kirjeitä on 19 kappaletta, kun taas vuodelta 1944 kirjeitä on 96 kappaletta. Eskon kirjeet olivat keskimäärin arkin pituisia, joskus myös vajaan sivun mittaisia. Hänen kirjeensä on lahjoitettu arkistolle vuonna 1975. Mukana ei ollut mitään saatekirjettä, josta olisi selvinnyt enemmän Eskon taustatietoja.

Toinen käsiteltävä sotilas on Urho L. Urho on vanhempi sotilas, ja hän on sotinut kirjeiden perusteella jo talvisodassa. Urho on syntynyt vuonna 1904, ja on jatkosodan alkaessa ollut 37-vuotias. Urho on kirjoittamansa mukaan maanviljelijä ja käsialasta huomaa, että se on vaikeampi lukuista kuin Eskon. Tekstit sisälsivät kirjoitusvirheitä ja käsiala oli suttuisempaa. Asiaan on oletettavasti vaikuttanut se, ettei Urho ole käynyt kouluja yhtä paljon kuin Esko. Urho kirjoittaa vaimolleen ja useissa kirjeissä hän mainitsee myös tyttölapsensa. Urho toimi jatkosodassa kuljettajana ja hänen sotilasarvonsa oli korpraali. Hänen kirjeensä alkavat heti vuoden 1941 kesäkuusta, kun jatkosota syttyi. Urho on kirjoittanut hyvin säännöllisesti vaimolleen, ja kirjeet ovat keskimäärin kahden arkin pituisia, eli selvästi pidempiä kuin Eskon kirjeet, jotka olivat korkeintaan arkin mittaisia. Vuodelta 1941 kirjeitä oli 60 kappaletta, vuodelta 1942 12 kappaletta, ja jatkosodan viimeiseltä vuodelta 1944 31 kappaletta. Kirjeiden lukumäärään lukeutuu myös vaimon lähettämät kirjeet, niitä en lukenut ollenkaan, sillä tutkimukseni ei käsitä vaimon lähettämiä kirjeitä. Nämä kirjeet on lahjoitettu arkistolle vuonna 2014. Näidenkään kirjeiden mukana ei ollut mitään saateviestiä, josta olisi selvinnyt paremmin Urhon tietoja.

1.3. Sota-ajan kirjeiden etiikka

Sota-ajan kirjeitä tutkiessa on tärkeää pitää mielessä hyvä tutkimusetiikka. Kirjeet ovat kahden henkilön välistä yksityistä vuoropuhelua. Minulla onkin kunnia päästä lukemaan ja tutkimaan historiaa näiden henkilökohtaisten kirjeiden avulla. Kirjetutkimuksessa on hyvä tiedostaa muutamia oleellisia seikkoja. Kyseessä on kolmen maailman välinen vuoropuhelu. Historiallisessa tutkimuksessa kohtaavat menneisyys, tutkijan oma elämänpiiri ja tutkimuksen tulkinta. Tutkijan tulee ymmärtää, että kirjeissä esiintyviin kertomuksiin on vaikuttanut tekstin syntyhetken kieli ja sen aikainen käsitys maailmasta.⁷

---

⁷ Pehkonen 2015, 60.

Kirjetutkimuksessa tulee kunnioittaa näitä menneisyyden henkilöitä, jotka ovat kirjoittaneet omaa historiaansa kirjepaperille. Olen määritellyt säännöt, kuinka käsittelen näitä henkilöitä tässä tutkielmassa. En kerro kirjeiden kirjoittajista mitään tarkkoja tietoja, joista heidät voitaisiin tunnistaa, kuten asuinpaikkaa, koko nimeä tai tarkkaa syntymäaikaa. Syynä tähän on se, että useissa tapauksissa kirjeet on luovuttanut arkistolle joku muu kuin kirjoittaja itse, siksi heidän yksityisyyttään tulee kunnioittaa. Olen siis päättänyt, että kutsun kirjeiden kirjoittajia heidän etunimellään ja sukunimen ensimmäisellä kirjaimella: Esko L ja Urho L. Jos kirjeissä esiintyy kotipaikkakuntia, ja joudun lainaamaan sellaista lausetta, jossa sellainen ilmaantuu, tulen kirjoittamaan sen muotoon paikka X. Yksityisyydensuojeluun velvoittaa myös Suomen laki ja kirjesalaisuuden suoja. Ilari Taskinen on käyttänyt samaa sääntöä väitöskirjassaan.⁸

Tulen tässä tutkielmassa lainaamaan useasti käsittelemieni henkilöiden kirjeitä. Olen päättänyt, että kirjoitan ne juuri siinä muodossa missä he ovat itse ne kirjepaperille kirjoittaneet. En korjaa heidän kirjoitusvirheitään, enkä sanamuotoja. En myöskään aio sensuroida venäläisiin kohdistuvia haukkumasanoja, sillä niiden käyttö on kuulunut kyseiseen aikaan hyvin vahvasti ja sen myötä jonkin lainauksen sanoma saattaa muuttua. Tämä on arkaluontoinen asia, mutta en halua väärentää heidän sanomaansa. En aio itse käyttää omissa pohdinnoissani haukkumasanoja, vaan ainoastaan suorissa lainauksissa.

2. Kenttäposti jatkosodan viestinvälittäjänä

Kirjeiden merkitys kotirintaman ja rintaman välillä oli suuri. Se oli ainoa keino pitää yhteyttä mieheen, veljeen tai poikaan kaukana rintamalla.⁹ Samalla kotona tiedettiin se, että tämä mies oli koko ajan suuressa hengenvaarassa. Yksi laukaus vihollisen puolelta ja hänen elämänsä saattoi päättyä siihen. Huoli kotona on ollut suuri koko ajan, mutta kirjeen saapuessa rintamalta, on läheinen voinut huokaista helpotuksesta. Samalla hän on päässyt lukemaan rakkaan perheenjäsenensä kuulumisia sodan keskeltä: ”Nämä epätoivoisen odotuksen hetket paljastavat kirjeiden perimmäisen tarkoituksen perheiden kirjeissä sota-aikana.”¹⁰

2.1. Kirjeiden taustoitus

Lähetettyjen kirjeiden määrä jatkosodan aikana on ollut valtava. Tässä tutkielmassa keskitytään rintamalta lähetettyihin kirjeisiin. Jatkosota alkoi kesäkuussa vuonna 1941. Pelkästään vuoden 1941

---

⁸ Taskinen 2021, 79–85.

⁹ Taskinen 2021, 141.

¹⁰ Taskinen 2021, 141, suomennettu itse.

heinäkuussa kirjeitä lähetettiin rintamalta yli 10 miljoonaa kappaletta. Elokuussa määrä on ollut noin 14 miljoonaa. Vuonna 1941 heinäkuusta joulukuuhun kirjeitä lähetettiin yhteensä yli 78 miljoonaa kappaletta. Vuonna 1942 kirjeitä lähetettiin noin 158 miljoonaa kappaletta ja vuonna 1944 kirjeitä lähetettiin rintamalta kotiin reilut 149 miljoonaa kappaletta.¹¹ Näihin lukuihin ei ole huomioitu mahdollisia postikortteja tai paketteja, sillä keskityn pelkästään kirjeisiin. Nostin vain kyseiset vuodet esiin, sillä kuten johdannossa kerroin, tutkin vuosia 1941–1942 ja 1944.

Kirjeiden määrästä voi päätellä sen, että kirjoittamisen tarve rintamalla on ollut suuri. Sotilaat pääsivät lomille noin kolme-neljä kertaa vuodessa, ja puhelinta oli mahdotonta tai vaikeata käyttää rintaman ja kotirintaman välisessä yhteydenpidossa. Tämä on ollut syynä siihen, että kirjoittaminen oli pääasiallinen viestintämuoto kodin ja rintaman välillä.¹² Sodan alussa ihmisiä kannustettiin kirjoittamaan toisilleen. Ymmärrettiin, että kotirintaman ja rintaman välinen yhteys kohensi mielialaa niin kotona kuin rintamalla sekä se ylläpiti sotilaiden taistelutahtoa,¹³ sillä silloin oli jotain minkä vuoksi taistella. Jatkosodan alussa lehdet sisälsivät kirjoituksia, joiden tarkoituksena on ollut muistuttaa ihmisiä velvollisuudesta kirjoittaa: ”Te siellä kotona muistakaa meitä, muistakaa läheisiänne, jotka seisovat vartiopaikallaan kaukana kotoa. Me täällä muistamme teitä sydäntemme hehkuvimmalla lämmöllä, samalla rukoillen Kaikkivaltiaalta menestystä kovia kokeneella kansallemme.”¹⁴

Lehdissä annettiin myös vinkkejä siihen, millaisia kirjeitä kotirintamalta kannatti kirjoittaa. Kirjeiden tuli olla ennen kaikkea iloisia ja reippaita, ja kaikenlaista turhaa valitusta tuli välttää. Kannustavat ja iloiset kirjeet pitäisivät miesten taistelutahtoa ja mielialaa korkealla.¹⁵ Valitus ja kotipuolen ongelmista kertominen rasittaisivat vain entisestään stressaavassa tilanteessa elävien miesten mieliä. Sotilaat olivat saaneet myös ohjeita, heitä oli neuvottu kirjoittamaan kotiin rohkaisevia ja luottavaisia kirjeitä sekä heidän tuli välttää tappioista kertomista. Oli tärkeää, että myös kotirintamalla mieliala pysyi korkealla. Kirjeiden kirjoittamisesta tuli jokaisen kansalaisen velvollisuus ja kuten sanottua siihen ohjeistettiin muun muassa lehdissä. Kirjoittaminen oli sodan aikana normitettua toimintaa.¹⁶

2.2. Kenttäposti käytännössä

---

¹¹ Taskinen 2021, 396–397 taulukko C.1.

¹² Hagelstam 2011, 304.

¹³ Hagelstam 2011, 304.

¹⁴ Helsingin sanomat 1941, No 285.

¹⁵ Hagelstam 2011, 305.

¹⁶ Hagelstam 2011, 305.

Kenttäposti takasi jatkosodan aikana onnistuneen postinkuljetuksen rintamien välillä. Jatkosodan alussa Suomi oli jaettu yhdeksään kenttäpostipiiriin, ja niissä jokaisessa toimi oma keskuskenttäpostikonttorinsa.¹⁷ Tämän lisäksi toimi vielä erikseen 26 kenttäpostikonttoria. Sotatilanteen muuttuessa konttoreita voitiin sulkea tai siirtää, sekä voitiin myös perustaa uusia konttoreita.¹⁸

Keskuskenttäpostikonttorien tehtävänä oli vastaanottaa posti kotiseudulta, lajitella lähetykset ja lähettää ne edelleen kenttäpostikonttoreihin, jotka hoitivat itse toimituksen joukko-osastoille. Joukko-osastojen tehtävänä ja vastuuna oli huolehtia siitä, että posti kulki huollon tai lähettien mukana sotilaille.¹⁹ Kirjeet kulkivat siis moniportaisen matkan kotirintamalta sotilaille ja myös sotilalta kotiin. Vaikka kirjeet kulkivat monivaiheisen matkan, kenttäposti oli suhteellisen onnistunut organisaatio sotavuosina. Ottaen huomioon kuinka paljon kirjeitä kulki sotavuosina²⁰, silti useimmissa tapauksissa kirjeet saavuttivat aina vastaanottajansa parhaimmillaan jopa muutamassa päivässä, keskimäärin sotilaan kirjeen saapumiseen kotiin meni kolmesta viiteen päivää.²¹

Vaikka kenttäposti oli onnistunut sodan aikana kirjeiden, korttien ja muiden pakettien toimituksessa, on silti muistettava, että samaan aikaan käytiin sotaa, joka muistutti aina olemassaolostaan, jos kirjettä ei kuulunut. Aina kirjeet eivät päätyneet oikealle omistajalleen ja siihen oli monia syitä. Kirjeitä hävisi ja tuhoutui, tai ne saapuivat perille myöhässä ja väärässä järjestyksessä: ”Postin kulku on kyllä niin ja näin. Saa nähdä koska tämän saatte. Minä en ole saanut sieltä päin mitään tähän mennessä.”²² Taisteluiden aikana sekä joukkojen ollessa liikkeellä kenttäpostilla oli vaikeuksia pysyä joukkojen perässä. Erilaiset sääolosuhteet ja huonot tieverkostot aiheuttivat myöhästymisiä. Jos kirje joutui sensuurin tarkastamaksi, postinkulku piteni jopa muutamalla päivällä.²³

2.3. Sensuurin vaikutus kirjeiden sisältöön

Talvisodan alettua Suomessa pantiin täytäntöön täydellinen sotasensuuri. Vielä talvisodan ja välirauhan aikaan sensuuri- ja tarkkailutoiminta oli heikosti keskitettyä. Jatkosodan alkaessa sensuurin ja tarkkailutoiminnan aloittaminen oli huomattavasti järjestetymppää sekä ylipäättään paremmin suunniteltua. Tähän vaikutti vahvasti se, ettei talvisodan jälkeen järjestelmää ajettu

---

¹⁷ ks. liitteet kuva 1.

¹⁸ Hagelstam 2011, 306.

¹⁹ Hagelstam 2011, 306.

²⁰ ks. Taskinen 2021, 396–397 taulukko C.1.

²¹ Taskinen 2021, 101.

²² Kper, SAK/99, 20.8.1942.

²³ Hagelstam 2011, 306.

missään kohtaan kokonaan alas.²⁴ Talvisodan aikainen kömpelyys oli varmasti huomattu ja sen kehittämiseen oli varauduttu. Vaikka sensuuritoiminta oli jatkosodan aikana järjestetympää, seuraavista luvuista näkee kuitenkin tarkastajien hyvin rajalliset resurssit postilähetysten tarkastamiseen. Lähetystä kulki tarkastustoimistojen laskujen mukaan vuoden 1941 marraskuun kahden ensimmäisen viikon aikana noin 7,3 miljoonaa kappaletta, joista lopulta tarkastettiin vain noin 1,6 prosenttia.²⁵

Kirjeistä ja muista lähetyksistä oli sensuroitava kaikki tiedot, jotka liittyivät puolustusvoimiin tai sotaan. Joukkojen sijoituspaikkoja ei luonnollisestikaan saanut kertoa. Vuoden 1941 joulukuuhun mennessä tarkastajat olivat tehneet kenttäpostin kautta kulkeneista kirjeistä noin 19 000 poistoa, joista yli 2/3 koski joukkojen sijaintipaikkaa.²⁶ Ei ole kovin yllättävää, että sijaintipaikkoja oli kerrottu, vaikka se oli kiellettyä. Läheiset halusivat tietää missä oma mies tai poika on. Toisen sijainnin tiedostaminen tekee toisesta ihmisestä konkreettisemmän. Sonja Hagelstam (2011) on kertonut sijainninkuvaamisen tärkeäksi varsinkin pariskunnille: ”Kun me ajattelemme toista ihmistä, me sijoitamme hänet aina tiettyyn paikkaan – keittiöön, kotiin, puutarhaan, työpaikalle. Ilman tällaista paikkaa ihminen on abstrakti ja persoonaton.”²⁷

Esko ei kirjoittanut tarkkoja sijainteja, vaikka niitä todennäköisesti oli häneltä pyydetty: ”Eikä mitään paikannimiä tai Ups. sellaisia saa esiintyä”²⁸ ja ”Paikannimien ja muiden käytöstä on tullut ikävyyksiä. Ei auta vaikka viipyy, mutta määräyksiä on noudatettava.”²⁹ Esko vaikutti kuuliaiselta nuorelta mieheltä ja häneen sensuurin pelote näyttää vaikuttaneen. Urhon kirjeissä paikannimet nousivat useasti esiin. Ihmeellistä oli se, että yksi Urhon kirjeistä oli sotasensuurin tarkastama, ja hän kertoi siellä paikannimiä: ”Istun autossani mäntymetsän suojassa keskellä suurta järveä. Tulimme tähän eilen illalla kuuden aikaan. Sain sinulle vielä eilen kirjeen pantua postiin Kolatselässä³⁰.”³¹ Samassa kirjeessä ilmoitetaan nykyinen sijainti: ”Me olemme Jessoilan³² aseman lähellä.” Mitään näistä tiedoista ei ollut sensuroitu, vaikka kyseisistä tiedoista voi päätellä missä sotilas liikkuu. Oliko sensuuritoiminta kuitenkin niin onnistunutta, onko mahdollista, että kirjeeseen on laitettu ”sotasensuurin tarkastama”-leima, mutta kirjettä ei ole silti luettu. Voiko jopa olla mahdollista, että

---

²⁴ Metsberg 2015, 33.

²⁵ Metsberg 2015, 37.

²⁶ Metsberg 2015, 40.

²⁷ Hagelstam 2006, 218.

²⁸ Kper, SAK/99, 17.7.1943.

²⁹ Kper, SAK/99, 18.7.1943.

³⁰ Kylä, joka sijaitsee Tulemajärven länsirannalla. Suomen ja Venäjän entinen raja kulki kylähallintoalueen läpi. Ks. liitteet kartta 1.

³¹ Kper, SAK/458, 15.9.1941.

³² Maalaiskunta Präsän kansallisessa piirissä Karjalan tasavallassa Venäjällä.

sensuuriviranomaiset ovat ajatelleet sen toimivan propagandana kotiin, perhe tietää tällöin, että Suomen armeija etenee ja kotirintaman mieliala pysyy täten korkealla.

Tutkimissani kirjeissä ei paljoakaan käsitellä rintamantapahtumia. Niistä saattoi olla ohi meneviä mainintoja. Eskon kirjeissä mainittiin taisteluista ensimmäistä kertaa vuonna 1944. Syynä on varmasti ollut sodan kiihtyvä tahti. Seuraavassa otteessa on Eskon kuvaus mahdollisesta yhteenotosta Neuvostoliiton sotilaiden kanssa: ”Ryssä on vain hieman innostunut, kun sitä kismittää tietenkkin hukkaan mennyt rauhanoffensiivi. Yöllä on ollut pakkasia, vaikka päivällä on mitä kauneimmat kevättilmat, on hauska liikusella ulkona.”³³ Varmuudella ei tiedä oliko kyseessä kunnon yhteenotto, mutta jotain on kuitenkin tapahtunut, kun siitä on haluttu mainita äidille.

3. Kirjeiden merkitys perhesuhteissa jatkosodan aikana

Sota on äärimmäinen kriisitilanne, jolla on huomattavia vaikutuksia yksilön elämään. Miehelle joutuminen sotaan merkitsi jatkuvuuden katkeamista maailmaan, jonka hän oli jakanut omien läheisten kanssa.³⁴ Maailmaan, johon oli rakentuneet omat rutiinit sekä tuttu ympäristö missä hän toimii oman lähipiirinsä kanssa. Kun yhtäkkiä tätä kaikkea ei ole, sotilas joutuukin keskelle sotaa kauas kaikesta tutusta ja rakkaasta, tällöin tulee keksiä keinoja tämän yhteyden säilyttämiseen.

3.1. Kaipuu arkeen näkyi paperilla

Sotilaiden vahva kaipuu normaalia elämää kohtaan näkyy molempien sotilaiden kirjeissä. He halusivat usein keskustella ihan normaaleista asioista kuten säästä, ruuasta ja kotipuolen asioista. He olivat kiinnostuneita siitä mitä kotona tapahtuu ja halusivat jotenkin pitää naruja käsissään. Tällainen huolenpito kotiasioista esiintyy varsinkin Urhon ja hänen vaimonsa välisissä kirjeissä: ”En huomannut enemmän kirjoittaa niistä täytettävistä kaurahuollon viljelys ja satokaavakkeista. Jos niitä siellä aletaan vaatimaan niin sano ettei täällä ole ketään sellaista ihmistä joka osaisi ne täyttää tai käske lähettämään isännälle.”³⁵ Urho tunsu varmasti olonsa hyödylliseksi auttaessaan vaimoa maanviljelysasioissa, sillä hän on tottunut aiemmin hoitamaan ne. Kun Urho keskusteli kodinasioista vaimonsa kanssa, se auttoi häntä siirtymään hetkeksi pois rintaman todellisuudesta. Kirjeenvaihto mahdollisti edes jotenkin arkisen elämän, vaikkakin vain ajatuksissa ja paperilla.³⁶ Eskon kirjeistä huolenpitoa kodin asioihin ei niinkään löydy. Esko on voinut kokea, että hän on jollain tapaa

---

³³ Kper, SAK/99, 26.3.1944.

³⁴ Hagelstam 2006, 213.

³⁵ Kper, SAK/458, 4.9.1941.

³⁶ Hagelstam 2006, 223–224.

vanhempiensa holhottava, sillä hän asuu normaalisti vielä kotonaan eikä hänellä ole omaa perhettä, josta pitää huolta. Poikkeuksena kuitenkin yksi kirje, jossa Esko kiinnostuu, miten kotona sujuu: ” Onko kanat jo munineet? Kuinka isän mottiurakka edistyy?”³⁷ Tähän on saattanut vaikuttaa se, että eletään jatkosodan viimeistä vuotta. Sota on kestänyt jo pitkään, ja halutaan tuntea yhteneväisyyttä kotiin sekä olla osana arkea.

Eskon useassa kirjeessä on mainintoja säästä: ”Täällä satoi viime yönä sen verran lunta, että katot juuri ja juuri tulivat valmiiksi. Maassa ei lumi pysynyt. Ilma oli muuten kylmin, mitä täällä on ollut. Tuuli aika kovasti.”³⁸ sekä ”Yöllä on nyt ollut pakkasia, vaikka päivällä on mitä kauneimmat kevätillat.”³⁹ Tähän on liittynyt varmasti jokin hiljainen sääntö kirjeenkirjoittamiseen liittyen. On totuttu siihen, että esimerkiksi juuri säästä kirjoitetaan ja sitä noudatetaan kirjeestä toiseen. Oli hyvin normaalia, että kirjeiden kirjottajien välille muodostui sopimus, joka sisältää molemminpuolisia odotuksia, velvollisuuksia ja sitoumuksia, jotka vaikuttavat kirjeiden sisältöön. Sopimus ei ole mikään konkreettinen allekirjoitettu sopimus vaan sopimus, joka on muodostunut tiedostamattomasti.⁴⁰ Säästä puhuminen kuuluu edelleen suomalaiseseen rupattelukulttuuriin. On kovin arkista jakaa tietoa oman sijaintipaikan säästä ja vertailla sitä kotipaikan säähän.

Urhon kirjeistä säämainintoja ei löydy yhtä säännöllisesti kuin Eskolta. Siihen on vaikuttanut varmasti se, että yleisesti ottaen pojan ja äidin väliset kirjeet olivat paikoin hyvinkin lakonisia eli lyhytsanaisia,⁴¹ jotka sisälsivät puhetta säästä ja ruuasta. Miehen ja vaimon kirjeet sisälsivät paljon puhetta kaipauksesta, arjesta ja kodinaskareista sekä yleisesti ottaen nämä kirjeet olivat myös paljon pidempiä. Eskon kirjeet äidilleen olivat tavallisesti yhden arkin pituisia joskus vähemmänkin, kun taas Urhon kirjeet pituudeltaan olivat yleensä kaksi kokonaista arkkia usein enemmän. Tämä huomio todistaa lakonisuutta poikien ja äitien välisissä kirjeissä. Muutamia kirjeitä oli, jotka olivat pituudeltaan Eskolla pidempiä, johon on voinut liittyä esimerkiksi pidempi tauko kirjeiden lähettämisen välissä: ”Äiti hyvä! Tässä on ollut vähän taukoa kirjeitten välissä, mutta se on johtunut olosuhteitten pakosta.”⁴²

---

³⁷ Kper, SAK/458, 21.5.1944.

³⁸ Kper, SAK/458, 4.11.1942.

³⁹ Kper, SAK/458, 26.3.1944.

⁴⁰ Hagelstam 2011, 309.

⁴¹ Taskinen 2021, 209.

⁴² Kper, SAK/458, 21.5.1944.

3.2. *Äiti hyvä!* – Viestien sisältö äidille

Vanhemmat olivat tärkeitä hahmoja Suomen armeijan nuorille miehille. Naimattomille miehille äidit olivat keskipiste. Äidille voitiin avautua tukalastakin olosta, sillä poikien ja äitien epäsymmetrinen suhde antoi pojille enemmän tilaa ilmaista pelkoa ja vihaa kuin vaimoilleen, joita he yrittivät suojella huolelta.⁴³ Eskon tapauksessa kyseinen väite toteutuu harvoin. Esko kertoi useissa kirjeissä voivansa hyvin: ”Päivä on ollut oikein kaunis sunnuntaipäivä. Olemme saaneet huilata ja elämä hymyilee oikein somasti.”⁴⁴ sekä ”Minä olen voinut täällä oikein hyvin.”⁴⁵ ja ”Minä olen voinut erinomaisesti.”⁴⁶ Yhdessäkään kirjeessä Esko ei valita tai kerro, että voisi huonosti. Hän kertoo kyllä, jos on sattunut jonkinlainen tapaturma, mutta siinäkin sävy ei ole lainkaan negatiivinen: ”Olin aamulla vastaanotolla ja lääkäri leikkasi sormenpään auki. Se oli turvonnut aika suureksi. Mätää siinä ei ollut, vaan ruskeata vettä. Sain vp:tä⁴⁷ neljä päivää. Huomisesta alkaen täytyy sormea hautoa aina kuumalla vedellä. Minulla on oikein kaulassa lenkki, jossa kannan kättä. Kirjoitus tuppaa käymään huonosti, mutta kai tästä selvän saatte.”⁴⁸ ja ”Eilen tappelimme ja nyt taas huilaamme, että jaksamme taas lähteä. Voin muuten hyvin, mutta vasemman jalan pikkubarpaaseen sattui vähän, kun nalli räjähti saappaan alla. Hyvä saapas vähän kärsi, mutta ei se mitään. Kyllä täällä hyvin menee.”⁴⁹ Taskinen pohtii väitöskirjassaan sitä, että äideilleen kirjoittavat sotilaat saattoivat kokea enemmän tarvetta tuoda miehuutta ja jonkinlaista luonteen lujuuutta esiin peittääkseen todellisia tunteitaan. Tunteiden jakaminen, kertominen ja niiden myöntäminen ei yksinkertaisesti ollut luonnollinen osa tällaisia suhteita.

Eskon viesteissä kotiin oli usein mainintoja ruuasta ja sen laadusta: ”Sapuska on huomattavasti parantunut.”⁵⁰, ”Ruokailu on järjestetty täällä oikein kivasti. Ruoka on ollut parempaa kuin Orivedellä.”⁵¹ ja ”Sapuskaa on saatu taloissa oikein hyvin. Se puoli on hyvässä reilassa.”⁵², ”Ruoka on hyvää ja sitä saa kyllä kerrallaan runsaasti, mutta olisi mukava saada vähän purtavaa, jos viitsitte lähettää. Tuppaa tulemaan sapuskaa niin usein mieleen.”⁵³ Maininnat ruuasta olivat varmasti osa lakonisuutta äidin ja pojan välisissä kirjeissä. Sotilas halusi myös täyttää rivejä äidilleen, kun muutakaan mainitsemisen arvoista ei ollut. Kyseessä saattaa olla myös se, että pojat tiedostivat

---

⁴³ Taskinen 2021, 204–205.

⁴⁴ Kper, SAK/99, 9.7.1944.

⁴⁵ Kper, SAK/99, 24.5.1944.

⁴⁶ Kper, SAK/99, 20.8.1944.

⁴⁷ Lyhenne, tarkoittaa vapautusta palveluksesta.

⁴⁸ Kper, SAK/99, 20.11.1942.

⁴⁹ Kper, SAK/99, 15.6.1944.

⁵⁰ Kper, SAK/99, 20.8.1944.

⁵¹ Kper, SAK/99, 24.9.1944.

⁵² Kper, SAK/99, 6.10.1942.

⁵³ Kper, SAK/99, 17.7.1943.

äitiensä huolen. Äidit olivat olleet huolenpitäjiä ja he olivat aina ennen valmistaneet ruuan lapsilleen. Nyt tämä lapsi oli kaukana sotimassa, ja he halusivat tietää, saiko poika ravintoa tarpeeksi. Yksi merkittävä syy tähän on ollut varmasti myös se, että kotirintamalla oli ruuasta pulaa. Sodan aikana kotona oli käytössä säännöstelykortit, joiden avulla ruokaa hankittiin. Ruokaa ei ollut saatavilla ylitse tarpeiden.

Esko kertoi mielellään äidille mitä oli tehnyt päivien aikana. Paikoin kirjeistä huokui lapsenomainen innostus kertoa esimerkiksi urheilukilpailuista, mitä he olivat järjestäneet: ”Päivät ovat kuluneet oikein mukavasti: Tänään meillä oli jännät suunnistamiskilpailut. Tuloksia ei vielä tiedetä, mutta minun partiollani meni aika hyvin. Luultavasti pääsemme kolmen parhaan joukkoon, jos arvioinnit ovat hiukankin osuneet oikeaan. Mutta huomenna se sitten nähdään.”⁵⁴ sekä ”Eilen meillä oli 15 km marssi. Se sujui oikein mukavasti. Täyspakkaus oli selässä, mutta vauhti oli aivan hiljainen. Tänään saimme aamulla korppuja ja keksejä, niin kuin joka sunnuntai.”⁵⁵

Pojat eivät kirjoittaneet vanhemmilleen, kuinka heillä on ikävä heidän luokseen. Kuitenkaan tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö he olisi tunteneet siten.⁵⁶ Jonkin sortin ikävää Eskon kirjeissä on kuitenkin havaittavissa. Esko on usein huolissaan, jos hän ei ole saanut kirjettä hetkeen äidiltään: ”En ole moneen päivään saanut sieltä postia. Ehkä tämän yksikön vaihdos aiheuttaa sen.”⁵⁷ sekä ”Olen odottanut aika tavalla sieltä kirjettä, mutta ei ole kuulunut.”⁵⁸ Lainaukset ovat eri kirjeistä ja niiden välillä aikaa oli kulunut päivä, joten malttamattomuuden voi huomata. Kirjeiden saanti oli rintamalle yhtä tärkeää kuin kotirintamalle. Kotirintamalle se oli merkki siitä, että läheinen oli hengissä. Voisi ajatella, että rintamalle se oli merkki siitä, että häntä ajatellaan ja kotona on ihmisiä, jotka välittävät: ”Jos on hauska, että kirjoitan useasti, niin kyllä varmaan yhtä mielellään saan niitä tänne. Vastaile vain joka preiviin⁵⁹. Isän kanssa vuorotellen. Niinhän se käy hyvin. Teitä on sentään kaksi. Minä olen yksin.”⁶⁰ Vaikka usein Eskon kirjeet olivat lyhytsanaisia vailla tunteita, tämä lause oli kuitenkin jonkinlainen tunteenpurkaus kaipuusta kotiin.

On väitetty, että äidinrakkaus lisäsi kerrontaa, sitä on perusteltu sillä, että äiti on aina käsitellyt lapsensa tunteita. Aikuinen poika tiesi voivansa purkaa tunteitaan äidilleen, ilman että se johtaisi

---

⁵⁴ Kper, SAK/99, 6.11.1942.

⁵⁵ Kper, SAK/99, 15.11.1942.

⁵⁶ Taskinen 2021, 206.

⁵⁷ Kper, SAK/99 9.7.1944.

⁵⁸ Kper, SAK/99 10.7.1944.

⁵⁹ Tarkoittaa sanaa kirje.

⁶⁰ Kper, SAK/99 1.2.1944.

vieraantumiseen tai ikäviin seurauksiin.⁶¹ Kuvaillessaan elämää rintamalla, pojat olivat hyvin asiallisia kertoessaan tapahtumiaan vain muutamilla maininnoilla liittyen tunteisiinsa ja ahdistukseensa. Se ulottui myös rintaman väkivaltaan ja vaaroihin. Ollessaan avoimempia, heidän kokemustensa vakavuutta saatetaan kaunistella huomattavasti.⁶² Vaikka Eskon kirjeet olivat välillä lyhyitä ja sisälsivät usein aivan arkipäiväisiä asioita, on sieltä havaittavissa mainintoja esimerkiksi mahdollisista taisteluista. Näistä yhteenotoista venäläisten kanssa Esko on kuvannut näin: ”Olemme hieman muuttaneet maisemia ja olemme taas silmätysten ryssän kanssa.”⁶³ ja ”Rauhallisia nämä iltahetket ennen pimeän tuloa – ainakin tällä hetkellä. Ei nyt tunnu sotaa taas olevankaan. Tunnin päästä kyllä.”⁶⁴ sekä ”Kranaatti tuli katolle ja loi valtavan määrän maata niskaamme, mutta kukaan ei saanut naarmuakaan. Olimme savisia poikia, kun menimme rantaan pesemään.”⁶⁵ Kyseisissä katkelmissa Esko oli yllättävänkin avoin aiempiin kirjeisiin verrattuna. Vaikka maininnat esiintyvät kuten mistä tahansa normaalista tapahtumasta, on Esko kuitenkin tuntenut tarpeelliseksi kertoa niistä äidilleen. Vanhemmat olivat valmiita kantamaan poikiensa kokemusten taakkaa.⁶⁶ Ehkä Esko koki vuonna 1944 sen takia tarpeelliseksi kertoa näistä tapahtumista äidilleen.

3.3. *Rakas Lyylini!* – Kirjeet elinehtona avioliiton säilymiselle

Ihmisten välinen yhteys rakentuu vuorovaikutuksen ja kommunikaation avulla. Olemalla yhteydessä toiseen henkilöön muodostuu käsitys itsestään, vastaavalla tavalla parisuhteessa luodaan erilaisia käsityksiä suhteen luonteesta. Parisuhteessa kumppanien välillä on aina tiettyä etäisyyttä. Läheisissä suhteissa etäisyys kuitenkin kutistuu, mutta tällöin on myös välttämätöntä, että molemmat parisuhteen osapuolet säilyttävät oman itsenäisyytensä. Se takaa dialogin jatkuvuuden. Sotatilanne luonnollisesti lisää suhdetta rasittavia tekijöitä.⁶⁷ Sota tuo epävarmuutta ja halu toisen läheisyyteen kasvaa huomattavasti verrattuna normaaliin arkeen.

Kirjeitä kirjoittaessa muodostuu tiedostamatta erilaisia sääntöjä, kuten aiemmin jo mainitsin. Siihen sisältyy muun muassa kirjeen aloitus- ja lopetusfraasit. Urhon kirjeissä nämä fraasit säilyvät jatkosodan ajan hyvin samankaltaisina, oli muutamia variaatioita, joita hän käytti vaihdellen. Yleisimpiä aloituksia oli: ”Rakas Lyylini ja pienet kullamurut!”, ” Omat rakkaani!”, ”Rakas vaimoni!”. Usein kirjeet päättyivät sanoihin: ”Rakkain terveisin Urhosi ja oma isi” tai ”Sydämellisin

---

⁶¹ Hagelstam & Taskinen 2015, 58.

⁶² Taskinen 2021, 206.

⁶³ Kper, SAK/99, 26.7.1944.

⁶⁴ Kper, SAK/99, 2.8.1944.

⁶⁵ Kper, SAK/99, 24.8.1944.

⁶⁶ Taskinen 2021, 209.

⁶⁷ Hagelstam 2006, 214.

terveisin Urhosi ja oma isi”. Jos nämä fraasit olisivat radikaalisti muuttuneet sodan aikana, on perusteltua olettaa, että vaimo olisi voinut saada negatiivisia ajatuksia muutokseen liittyen tai alkanut pahimmassa tapauksessa kyseenalaistamaan heidän välistään yhteyttä. Olisi ollut jopa mahdollista, että he olisivat etäänntyneet toisistaan henkiselä tasolla, siksi olikin tärkeää säilyttää samankaltaiset tervehdykset ja hyvästelyt. Tietty kaavamaisuus toi turvallisuuden tunnetta ja vakautta arkeen molemmin puolin.⁶⁸

Kirjeet sisälsivät myös paljon hellittelynimiä kesken tekstin, niitä ei siis ollut vain alkutervehdyksissä tai kirjeen lopussa: ”Kyllä on herttaista tietää ja kuulla rakkaimpieni olosta ja elämästä.”⁶⁹ ja ”Tekisi mieli ottaa teidät kaikki syleilyyn.”⁷⁰ sekä ”Ajatellen kun näin sinut rakkaani niin selvästi yöllä unissani. Olit odottamassa rapuilla, kun tulin kotiin. Voi kun tämä tapahtuisi pian todellisuudessa.”⁷¹ sen lisäksi ”Varmaan sinulla rakkaani on kiirettä ja touhua. Älä nyt itseäsi kovin rasita, ota apua jos suinkin saat.”⁷² Kyseisten hellittelynimien käyttäminen auttoi luomaan läheisyyttä kirjeitse. Tällaisten termien sekä esimerkiksi unien kertominen oli tärkeää, sillä se viestii lämpöä ja rakkautta. Kirjeitse ei ole mahdollista viestiä ruumiinkielellä, jolla normaalisti osoittaisi rakkauttaan. Normaalistihan parisuhteessa osoitetaan rakkautta menemällä toisen viereen, halaamalla tai koskettamalla. Siksi tällaisten asioiden esiintuominen oli hyvin tärkeää suhteen ylläpitämiselle. Oli tärkeää, että tunteen ilmaistiin erityisen selvästi, jotta tunteiden kohde saa vahvistuksen omalle merkitykselleen. Kirjeessä ilmaistuilla sanoilla toisen vakuuttaminen on vaikeampaa kuin fyysisessä kontaktissa.⁷³

Verrattuna Eskon kirjeisiin Urho kertoi vaimolleen, kuinka hän kaipaa häntä ja lapsiaan. Ikävää ilmaistiin niin suorasti kuin epäsuorastikin: ”Kun nyt on niin kevyt olo kun sain rakkaimmaltani jotain tietoja. Elämä olikin siihen asti kuin painajaista.”⁷⁴ ja ”Olisikin suuri pettymys jos en olisi saanut sinulta kirjettä. Kuvittele miten ikävä painaa.”⁷⁵ sekä ”Huomenna varmaan saan rakkaani sinulta kirjeen, jos ei jopa kahta kun pojat tulevat komppaniasta. Tuntuukin pitkältä kuin ijäisyys kun viimeksi sain kirjeesi.”⁷⁶ Etäisyys tuntui kasvavan heidän välillä sitä enemmän, jos kirjeen

---

⁶⁸ Hagelstam 2011, 311.

⁶⁹ Kper, SAK/458, 10.9.1941.

⁷⁰ Kper, SAK/458, 2.1.1944.

⁷¹ Kper, SAK/458, 11.9.1941.

⁷² Kper, SAK/458, 6.12.1942.

⁷³ Hagelstam 2006, 219–220.

⁷⁴ Kper, SAK/458, 1.9.1941.

⁷⁵ Kper, SAK/458, 10.9.1941.

⁷⁶ Kper, SAK/458, 2.1.1944.

saapumisessa oli kestänyt. Tällöin ikävää tuotiin enemmän esille. Erillään asuminen oli hyväksyttävä, ja keinot läheisyyden ylläpitämiseen löytyä muilla keinoilla.

Urho oli useasti myös huolissaan Lyylin jaksamisesta. Urho tiesi, että Lyyli hoiti kotona nyt kaiken sen, mikä oli ollut hänen tehtävänsä ennen sotaa. Lyyllillä oli varmasti riittänyt työtä, sillä kirjeiden perusteella Urho ja Lyyli olivat maanviljelijöitä. Urho huolehti Lyylin jaksamisesta neuvomalla häntä. Tämä ohjeistaminen kirjeitse auttoi varmasti myös Urhoa ajattelemaan muuta kuin rintaman tapahtumia, mutta samalla seuraavasta lainauksesta paistaa katkeruus vallitsevasta tilanteesta: ”Miksi näin pitää olla minä laiskana täällä ja sinä saat raataa enemmän. Mutta sille me emme mahda mitään vaan toivotaan että tämä ruljanssi vielä joskus loppuisi.”⁷⁷ Seuraavissa lainauksissa on lohduttava sävy maatilan vaikeuksia kohtaan: ”Vai navetta-apulainen taas lähti. Kyllä ne sellaisia maailmanlopun lintuja ovat. On ihme ettei isäntä ole mitään soittanut. Mikä hänen nokkaansa nyt pisti. Kuka niiden vanhojen poikien oikut milloinkin tietää mistäpäin tuuli puhaltaa.”⁷⁸ sekä ”Ei tarvitse viljan luovutuksien kanssa olla kiireessä vaan annetaan olla toistaiseksi. Samoin karjan luovutukseen ei anna kuin sen sian alkuun, lehmistä Hertan. Älä nyt itseäsi kovin rasita, ota apua jos saat.”⁷⁹ Oli myös hyvin päättäväiseen sävyyn neuvomista: ”Kyllä se on ihmeellistä kun ne hevoset viedään kaikki. Jos niitä todella tullaan ottaan niin sinne pannaan Pekka, Ilo ja Veikko.”⁸⁰ Urho halusi selvästi olla mukana yhteisissä päätöksissä ja antaa neuvoja kuten lainauksista näkyy. Olettaisin myös, että vaimo on pyytänyt apua tai ylipäätään miehensä mielipidettä kodin asioihin.

Kirjallisuudessa, joita luin nousi esiin muutamia kertoja se, ettei vaimolle haluttu kertoa rintaman tapahtumista mitään, sillä se oli tapa turvata parisuhdetta. Hagelstam ja Taskinen (2015) perustelivat asiaa siten, että naimissa olevat miehet kokivat, että heidän tuli suojella vaimoaan, perhettään ja kotiaan, jolloin pelon ja kauhun tunteita ei kuulunut tuoda ilmi vaimolle. Näistä vaikeuksista kertominen olisi voinut tuoda vaimolle huolta, joka olisi vaarantanut parisuhteen. Kuitenkin kirjan toisessa artikkelissa tuotiin esiin myös sellainen tieto, että perheelliset miehet ovat olleet kirjeissä hyvinkin avoimia puolisoitaan kohtaan. Allekirjoitan viimeisen väittämän Urhon kohdalla. Urho antoi aina välillä pieniä tiedon muruja elämästään rintamalla: ”Hyvää huomenta rakkaimpani. Yö kului taas hyvin. Ei tykistötulikaan häirinnyt. En tiedä onko ryssä katsonut parhaimmakseen ottaa kampeensa ja lähteä uusille kalavesille.”⁸¹ ja ”Ajaessamme ryssä tuli viereen, joista riisuimme sen

---

⁷⁷ Kper, SAK/458, 1.9.1941.

⁷⁸ Kper, SAK/458, 10.9.1941.

⁷⁹ Kper, SAK/458, 6.12.1942.

⁸⁰ Kper, SAK/458, 19.12.1942.

⁸¹ Kper, SAK/458, 20.7.1941.

aseista.”⁸² Näistä puheista ei tietenkään ilmene suuria sotasalaisuuksia, mutta asioita on kuitenkin kerrottu hieman avoimemmin. Niistä ilmenee se, että yhteenottoja on ollut ja niistä on haluttu kertoa. Aivan samankaltaisia mainintoja ei Eskon kirjeistä löytynyt, vaikka äidille kertominen olisi kirjallisuuden mukaan pitänyt olla avoimempaa. Urhon tapauksessa vaimolle kerrottiin asioista avoimemmin. Ehkä hän luotti siihen, että tuollaisten asioiden kertominen ei aja vaimoa pois hänen luotaan, sillä avioliittoa vaikuttaa olleen takana useampi vuosi. On myös mahdollista, että Urhon kokemukset ja ahdistus olivat kasvaneet niin suuriksi, ettei hän pystynyt ottamaan huomioon vastaanottajan tunteita.⁸³

4. Sodan eri vaiheet vaikuttamassa kirjeiden sisältöön

Jatkosota kesti useamman vuoden ja siinä ajassa sota muuttui hyökkäyssodasta asemasodaksi ja sen jälkeen lohduttomaan perääntymisvaiheeseen. Ensimmäiset sotakuukaudet olivat nopeitempisiä ja Suomen armeija eteni rivakasti Laatokan Karjalassa saavuttaen elokuun lopussa vanhan rajan, joka menetettiin talvisodassa.⁸⁴ Vanha raja ylitettiin ja Suomen joukot jatkoivat matkaansa itään valloittaen ennestään uusia alueita Suomelle. Vuoden 1941 syksyn jälkeen vauhti pysähtyi ja asemat jäivät paikoilleen. Suomen armeija oli päässyt edullisille paikoille. Toiveena oli, että pysähtyminen olisi tukenut argumentteja erillissodasta, myös mittavien asevoimien ylläpitäminen oli muodostunut taloudellisesti kuluttavaksi Suomelle. Seuraavaa reilua kahta vuotta alettiin kutsumaan asemasodaksi.⁸⁵ Sodan vauhti alkoi kiihtymään kesään mennessä vuonna 1944. Kesäkuussa Neuvostoliitto aloitti suurhyökkäyksen Karjalan Kannaksella.⁸⁶ Suomalaiset joutuivat perääntymään nopeaa vauhtia. Alueita, joita oli onnistuttu valloittamaan Suomelle, jouduttiinkin luovuttamaan uudestaan Neuvostoliitolle. Tässä kappaleessa keskityn siihen, miten nämä eri sodan vaiheet vaikuttivat Urhon ja Eskon lähettämien kirjeiden sisältöihin.

4.1. Jatkosodan ensimmäiset vuodet – hyökkäyssodasta asemasotavaiheeseen

Jatkosota alkoi 25.6.1941. Kello neljä aamuyöllä neuvostoliittolaiset aloittivat ilman sodanjulistusta massiiviset pommitukset Suomen siviili- ja teollisuuskohteita vastaan.⁸⁷ Urho oli jatkosodassa ensimmäisistä päivistä lähtien. Urhon ensimmäinen kirje jatkosodasta alkaa näin: ”Oleilemme täällä edelleenkin samassa paikassa ja saa nähdä mitä tuleman pitää. Kyllä sillä ryssällä on hurjat meiningit,

---

⁸² Kper, SAK/458, 15.9.1941.

⁸³ Hagelstam & Taskinen 2015, 55.

⁸⁴ Nenyé et al. 2017, 107.

⁸⁵ Nenyé et al. 2017, 144.

⁸⁶ Nenyé et al. 2017, 201.

⁸⁷ Nenyé et al. 2017, 41.

kun ei vieläkään anna meidän olla rauhassa.”⁸⁸ Kyseinen kirje on päivätty 26.6.1941. Tuossa tilanteessa komppania mihin Urho kuului, oli todennäköisesti odottanut vielä siirtoa eteenpäin. Tietynlaista kyseenalaistamista sodasta on havaittavissa jo sodan alkupuolella, mikä ilmenee seuraavassa lainauksessa: ”Suuret ovat tämän sodan miesmenetykset, että jostain täytyy saada joukkoihin täydennystä.”⁸⁹ sekä ”Nyt on siis itsenäisyyspäivä. Tulimme aamulla tänne matkanselästä. Pääsimme perille siinä 9 aikaan. Olemme maanneet täällä ryssän tekemissä murjuissa. Äsken kävin Lottalassa Kärkimaan kanssa. Kuuntelimme vähän itsenäisyyspäivän ohjelmaa. Illalla tulee lähtö komppaniaan, joka on Salmassa⁹⁰. Tuntuu niin kovin tylsältä tällainen värkjääminen paikasta toiseen. Ja mikä pahinta on teitä rakkaimpiani kovin ikävä.”⁹¹ Urho on sotinut jo talvisodassa, uudelleen sotaan joutuminen on ollut raskasta. Taskinen (2021) viittaa Ville Kivimäen teokseen *Murtuneet mielet*, jossa nousi esiin, kuinka naimisissa olleilla sotilaille oli vaikeuksia sopeutua sotaan. Syynä tähän oli se, että he olivat vakiinnuttaneet itsenäisyytensä, perheensä ja uransa ennen sota.

Urhon ensimmäisissä kirjeissä ei ole havaittavissa voitonriemua armeijan nopeasta etenemisestä tai alueiden takaisin valtaamisesta. Ehkä enemmänkin tietynlainen pettymys siitä, että sota ei loppunutkaan syksyyn mennessä. Sonja Hagelstam teki samoja havaintoja omassa artikkelissaan, liittyen pariskuntien pettymykseen sodan pitkittyessä: ”Siksi on epätodennäköistä, että he vielä sodan alussa olivat varautuneita elämään erossa toisistaan muutamaa kuukautta pidempään. Vähitellen he alkoivat varautua määrittelemättömän pitkään eroon.”⁹² Muutama Urhon lause sai heräämään samoja ajatuksia: ”Kyllä on talot ja kylät kurjia hökkeleitä. Tämä on oikein sitä kommunistista ihannevaltakuntaa talonpoikien ja työväen paratiisi. Kaikki kylät ovat ilman asukkaita. Ovatko he nyt raahattu vai joko enemmän karkotettu asuinsijoiltaan. Me olemme nyt Jessoilan aseman lähellä. Eiköhän tässä olla tulevaan valmistautumassa sillä meikäläiselle on osuneet muuttohommat. On sitä vielä laajat erämaat valtaamatta. Vaikka se hyvinkin menisi niin kuitenkin se ottaa vielä aikaa.”⁹³

Eskon kirjeistä huomaa, ettei samankaltaista kyseenalaistamista tai pettymystä hänen kirjeistään ilmennyt. Eskon kirjeet alkavat vuoden 1942 keväästä. Eskon kirjeissä oli alusta lähtien aivan eri sävy kuin Urhon kirjeissä. Esko on kirjeiden perusteella ollut vuonna 1942 osan ajasta suorittamassa asepalvelustaan ja ajat ovat vaikuttaneet suhteellisen rauhallisilta: ”Paikka missä olemme, on aika hiljainen. Mutta eihän sitä ole mihinkään mentävä. Asumme kivassa kämpässä. Yöt ovat oikein

---

⁸⁸ Kper/SAK/458, 26.6.1941.

⁸⁹ Kper, SAK/458, 10.9.1941.

⁹⁰ Salmi on entinen Suomen kunta luovutetussa Karjalassa. Se sijaitsi silloisella itärajalalla Laatokan pohjoisrannalla. Ks. liitteet kartta 1.

⁹¹ Kper, SAK/458, 6.12.1942.

⁹² Hagelstam 2006, 216–217.

⁹³ Kper, SAK/458, 15.9.1941.

lämpimiä. Peti ei ole kyllä pehmeä, mutta eipä se siitä parane.”⁹⁴ Eskon on myös havaittavissa pientä innostusta tulevasta ”Monet terveiset täältä Viipurista. Saavuimme tänne viime yönä. Kävin äsken vähän ulkona. Siihen täytyy saada erikseen lupa. Tämä homma täällä muistuttaa suuresti entistä elämää. Mutta kun vain pääsisi vielä siirtymään itään päin. Mutta kai sekin tulee ajallaan.”⁹⁵ Eskon kirjeet eivät muuttuneet radikaalisti vuoden 1942 aikana. Niitä lähetettiin säännöllisesti äidille, ja äidiltä toivottiin säännöllistä kirjoittamista. Kirjeissä kerrottiin ruuasta, säästä ja toimista, joita on tehty. Samanlaista sodan kyseenalaistausta kuin Urhon kirjeistä ei löytynyt. Yleisesti ottaen vanhemmilleen pojat kuvasivat sotaa enemmän velvollisuutena tai välttämättömänä pahana valittamatta kohtalostaan.⁹⁶

4.2. Kesän 1944 perääntyminen ja sen ilmeneminen kirjeissä

Sodan uudelleen kiihtyessä vuoden 1944 kesäkuussa Urhon ja Eskon kirjeissä on havaittavissa muutoksia. Ensimmäinen muutos, jonka huomasin pelkästään selailemalla kirjeitä, on se, että niiden pituus lyheni. Urhon kirjeet olivat aikaisemmin hyvinkin pitkiä noin kaksi tai kolme arkkia. Kun taas kesällä 1944 ne olivat keskimäärin pituudeltaan arkin verran. Kirjeiden pituus kuului myös aiemmin tutkielmassa mainittuun kirjeiden kirjoittamisen sopimukseen.⁹⁷ Muun muassa sen takia Urho koki tarpeelliseksi mainita tekstiensä lyhkäisyyttä vaimolleen: ”Älä ihmettele, että nämä kirjeet on niin lyhkäisiä. Olen nytkin ollut kahdestatoista yhtä mittaa ylhäällä”⁹⁸, kyseinen kirje oli pituudeltaan arkin verran. Kirjeiden pituuden muutoksen lisäksi niitä alettiin lähettämään entistä useammin. Ennen kirjeiden käsittelyä olin ajatellut, että kirjeiden lähettäminen olisi vähentynyt kesällä 1944, mutta näin ei ollut, niitä lähetettiin entistä useammin. Säännöllisesti rintamalta tulleet kirjeet olivat tärkeitä elonmerkkejä rintamalta.⁹⁹ Eskon tapauksessa kirjeitä lähetettiin hyvin tiheästi vuonna 1944. Ne olivat paikoin hyvin lyhkäisiä, mutta niiden tehtävänä oli todennäköisesti antaa tärkein tieto äidille, että Esko oli hengissä. Lyhkäisyys perustui varmasti siihen, ettei ollut aikaa kirjoittaa pidempiä tekstejä ja niitä lähetettiin jopa juoksuhaudoista taisteluiden välissä¹⁰⁰: ”Täältä ei tahdo osata kirjoittaa mitään, mutta saattehan siellä aina kuulla, että voin hyvin.”¹⁰¹ Jos kirjeiden lähettämiseen

---

⁹⁴ Kper, SAK/99, 20.8.1942.

⁹⁵ Kper, SAK/99, 24.9.1942.

⁹⁶ Taskinen 2021, 206.

⁹⁷ Hagelstam 2011, 313.

⁹⁸ Kper, SAK/458, 3.7.1944.

⁹⁹ Hagelstam 2006, 217.

¹⁰⁰ ks. liitteet kuva 2.

¹⁰¹ Kper, SAK/99, 29.7.1944.

tuli taukoa Esko halusi mainita asiasta: ”Tässä on ollut parin kolmen päivän tauko, kun en ole ehtinyt kirjoittaa. Mitään ihmeellistä ei ole tapahtunut. Kaikki menee pikkuhiljaa.”¹⁰²

Urhon kirjeissä tapahtui sisällöllisesti myös yksi iso muutos. Mielestäni on perusteltua väittää, että niistä alkoi paistamaan tietynlainen epätoivo, jonka takia hän alkoi puhumaan Jumalasta: ”Sydämelliset terveiset saapukoon täältä sekasortoisesta kolkasta. Elämä on kuin painajaisunta. Olisi kuin kaikki pimeyden voimat myllertäisi tässä maailmassa. Mitä järkyttävää aikaa kansamme elää. Talvisodan kauhut kannaksella uusiutuvat kahta kaameampina. Onko Jumalan tahto, että Suomi menee tuhaksi ja vieraan sorron alle. Meillä on liian paljon keuhuttu muukalaisia eikä luotettu omiin vähäpätöisiin voimiin ja unohdettu kiittää Jumalaa meille antamastaan tuesta.”¹⁰³ sekä ”Kirjoittaessani teille olisin kun paljon lähempänä teitä. Vaikka enhän muuta kykene ajattelemaankaan kun omistani mikä minulle on kalleinta ja rakkainta maailmassa. Jumalaan luottaen kestäkäämme kaikki vaikeudet ja vastukset, vaikka toisinaan tuntuisivat ylivoimaisilta meidän heikkojen kannettavaksi. Häneltä me yksin avun ja voiman saamme kestääksemme kaiken.”¹⁰⁴ Vaikuttaisi siltä, että usko armeijaan ja maanpäällisiin voimiin on vähentynyt merkittävästi ja viimeisessä kädessä hän luottaa Jumalaan.

Eskon kirjeissä oli myös huomattavissa sisällöllisiä muutoksia. Kirjeiden sisältö säilyi suhteellisen samanlaisena, mutta sinne alkoi ilmestymään enemmän mainintoja mahdollisista taisteluista ja ylipäätään mainintoja venäläisistä. Havaitsin myös muutamissa kirjeissä tunteiden purkamista: ”Toistaiseksi kaikki on sujunut hyvin. Ei mitään vaurioita ole sattunut. Juhannuksena ei tätä päivää kyllä osaa pitää.”¹⁰⁵ Seuraavissa lainauksissa korostuu se, ettei Esko valita sen suuremmin asioista vaan sävy on hyväksyvä: ”Ikävää se Olli H:n katoaminen. Mutta sellainen kohtalo tulee täällä aina joidenkin osalle.”¹⁰⁶ ja ”Sain Jorma P:ltä kortin. Hän on myös haavoittunut. Hän sai jalkaansa ja takapuoleensa kranaatista. Aika lievästi kai, kun ei sanonut siitä sen paremmin. Tämä meininki on yleensä sellaisessa kuolleessa pisteessä nykyään, että hieman kenkuttaa. Täytyisi ryhtyä johonkin ratkaisevaan, sillä tämä kuppaminen käy hermoille. Mutta eiköhän se loppu pian tule.”¹⁰⁷ Sodan lopun lähestyessä Esko pohtii sotaa ja sen mahdollista loppua seuraavanlaisesti: ”Tämä onkin hieman merkillinen aamu, kun pitäisi olla välirauha, mutta ryssä roiskii jatkuvasti. Hyvin jaksamme ja olemme niin kuin ennenkin. Odotamme rauhallisena mitä tuleman pitää.”¹⁰⁸ ja seuraavana päivä

---

¹⁰² Kper, SAK/99, 26.7.1944.

¹⁰³ Kper, SAK/458, 21.6.1944.

¹⁰⁴ Kper, SAK/458, 24.7.1944.

¹⁰⁵ Kper, SAK/99, juhannuksena 1944.

¹⁰⁶ Kper, SAK/99, 8.7.1944.

¹⁰⁷ Kper, SAK/99, 21.7.1944.

¹⁰⁸ Kper, SAK/99, 4.9.1944.

epätietoisuus on edelleen läsnä: ”Hyvin jaksetaan, vaikka elämä onkin nyt arvoitus.”¹⁰⁹ Epävarmuus säilyy muutaman päivän päähän, sillä muutoksia rauhan suuntaan ei ollut vielä tapahtunut: ”Elämä on nyt sangen epävarmassa vaiheessa, mutta toivokaamme, että kaikki selviää hyvin. Minä voin mitä parhaiten ja samaa toivon sinne kotiin. Viime päivät ovat olleet aika rankkoja, mutta hyvin on selvitty.”¹¹⁰ Jatkosodan viimeisinä päivinä Esko mainitsee kuinka odottavat päätöstä rauhasta. Eskon kirjeistä huokuu, kuinka odotus tuntuu pitkältä: ”Odotamme vain lujasti neuvottelujen alkamista tai paremminkin tietoja niistä.”¹¹¹ ja ”Täällä hurisee kaikki niin kuin ennekin, Ei ole radiostakaan kuulunut kummempia. Odotusaika saa jatkaa.”¹¹² Jatkosota päättyi 15.9.1944 ja Esko on kuvannut tuntonsa rauhanehdoista: ”Äiti hyvä! Kuulin illalla välirauhan ehdot. Ankarat ovat.”¹¹³

5. Päätelmät

Jatkosota oli haastavaa aikaa suomalaisille perheille. Suomalaiset olivat riippuvaisia postinkulusta, sillä se oli ainoa keino saada tietoa omista läheisistään. Tutkielman alussa kerroin, kuinka esimerkiksi sensuuri vaikutti kirjeiden sisältöön. Sotilaille oli annettu ohjeita, ettei tarkkoja paikannimiä tai kuvauksia taisteluista saanut kertoa. On kuitenkin tärkeää huomata päätelmiäni siitä, että olisiko ilman sensuurin säännöksiäkään näistä asioista kerrottu tai sitä toimiko sensuuri aina määrättyllä tavalla. Tutkimuskysymykseni käsittelivät sitä, millaisia asioita mies kertoi vaimolleen, ja mitä asioita poika kertoi äidilleen sota-ajan kirjeissä. Halusin myös verrata sitä, miten kerronta muuttui jatkosodan alusta ja sodan päättymiseen näiden kahden sotilaan välillä.

Molempien sotilaiden kohdalla näkyi kaipuuta arkeen, mutta vaimolleen kirjoittanut Urho osoitti kaipuuta vielä enemmän. Tähän on vaikuttanut se, että Urholla oli koti, perhe ja työ omalla maatilalla. Hänen normaali elämänsä oli kovin vakiintunutta, kun taas Eskon kohdalla maailma oli niin sanotusti vielä avoinna. Esko asui vielä vanhempiansa luona ja oli juuri sodan alussa valmistunut ylioppilaaksi. On siis perusteltua väittää, ettei niin vahvaa kaipuuta arkeen tule, jos se ei ole vielä vakiintunutta.

Eskon kirjeet sisälsivät sodan alkuvuosina paljon puhetta säästä, ruuasta ja asioista, joita hän oli tehnyt, esimerkiksi urheillut tai kilpaillut muiden sotilaiden kanssa. Eskon kirjeet hänen äidilleen olivat paikoin hyvin vähäsanaisia. Kirjeissä ei ollut paljoakaan emotionaalista latausta. Kirjeissä ei kerrottu kuinka paljon hän kaippaa kotiin, mutta muutamia merkkejä kaipauksesta oli havaittavissa esimerkiksi Eskon pyytäessä säännöllistä kirjoittelua äidiltään. Esko ei myöskään valittanut sodasta

---

¹⁰⁹ Kper, SAK/99, 5.9.1944.

¹¹⁰ Kper, SAK/99, 7.9.1944.

¹¹¹ Kper, SAK/99, 12.9.1944.

¹¹² Kper, SAK/99, 13.9.1944.

¹¹³ Kper, SAK/99, 20.9.1944.

vaan hyväksyi asian, ettei siihen voi itse vaikuttaa. Urhon kirjeet vaimolleen olivat paljon tunteikkaampia ja niissä tuotiin usein ilmi se, kuinka ikävä hänellä on kotiin. Kirjeissä käytettiin usein hellyttelynimiä ja kirjeet olivat useamman sivun pituisia. Urho halusi auttaa vaimoaan kodinasioissa, sillä se toi normaaliarjen lähemmäs häntä. Naimisissa olevan miehen oli vaikeampi sopeutua sotaan ja sen arkeen, sillä kotirintamalla oli perhe ja oma tila hoidettavana. Vaikka tutkielman alussa tutkimuskirjallisuuteen perehdyttyä hypoteesini oli se, että pojat pystyivät avautumaan äideilleen enemmän, kuin miehet vaimoilleen. Se ei kuitenkaan toteudu Eskon ja Urhon kohdalla. Tässä huomionarvoista on se, että kyseessä on kaksi eri sotilasta ja suureen massaan lukeutuu aina poikkeuksia

Luvussa neljä osoitan, että kirjeiden sisällössä tapahtui muutoksia jatkosodan loppua päättymisen lähestyessä. Sodan alussa Urhon kirjeet olivat pitkiä, mutta vuoden 1944 kesällä kirjeet lyhenivät. Kirjeiden lyhkäisyyteen vaikutti sodan tilanne, enää ei ollut aikaa kirjoittaa pitkiä kirjeitä, joissa kirjoitettiin kaikkea mitä mieleen tuli. Urhon kirjeissä alkoi ilmenemään myös puheita Jumalasta, joka osoitti epätoivoa ja ehkä jopa jonkinlaista pelkoa. Eskon kirjeet pysyivät alusta lähtien hyvin tiiviinä kokonaisuuksina, joissa puhuttiin yleensä samoista asioista. Kesällä 1944 kirjeitä alettiin lähettämään Eskon toimesta useammin, joihin ilmaantui enemmän mainintoja venäläisistä ja mahdollisista yhteenotoista. Molempien sotilaiden kirjeiden pituus muuttui tiiviimmäksi sekä sisältöön tuli muutoksia olosuhteiden muuttuessa.

Jatkosodan ajan kirjeet sopivat mielestäni tapaustutkimukseen erittäin hyvin. Oli mielenkiintoista verrata kahta eri sotilasta, jotka tulivat eri taustoista. Hypoteesit voivat näin osoittautua aivan erilaisiksi ja huomaakin kuinka paljon sotilaiden välillä on eroja. Urho oli avoin vaimolleen ja uskalsi kertoa rintaman tapahtumista ja ikävistä tuntemuksista sotaan liittyen, vaikka yleisesti ottaen heille avautuminen oli harvinaisempaa. Esko taas piti kirjeensä hyvin vähäsanaisina ja mainintoja rintamantapahtumista, tai avautumisista koti-ikävästä ja negatiivisista asioista esiintyi vähän, vaikka kirjallisuuden mukaan pojat olisivat olleet normaalisti avoimempia äideilleen.

Lähteet ja kirjallisuus

I Arkistolähteet

Kansanperinteen arkisto (Kper), Tampereen yliopisto

Sota-ajan kirjekokoelmat (SAK) 99 & 458

SA-kuva-arkisto

SA-kuva 74971

SA-kuva 100629

II Painetut lähteet

Helsingin sanomat (HS), 20.10.1941.

III Tutkimuskirjallisuus

Hagelstam, Sonja, ”Lähellä ja kaukana”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.), *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva Kustannus Oy: Helsinki, 2006 (2.painos), 213–227.

Hagelstam, Sonja, ”Rakas sotilaani!”. Teoksessa Leskelä-Kärki, Maarit & Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus*. Saarijärven Offset Oy: Saarijärvi 2011, 299–321.

Hagelstam, Sonja & Taskinen, Ilari, ”Hiljaisuuden myytit”. Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Tammerprint Oy: Tampere 2015, 44–59.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka, ”Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria”. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*. Gaudeamus: Helsinki University Press 2008 (2.painos), 9–10.

Metsberg, Kimmo, ”Kirjeenvaihdon valvojat”. Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Tammerprint Oy: Tampere 2015, 30–43.

Nenye, Vesa & Munter, Peter & Wirtanen, Toni & Birks, Chris (toim.), *Jatkosota ja Lapin sota 1941–1945*. Gummerus Kustannus Oy: 2017.

Pehkonen, Erkkä, ”Kirjetutkimuksen etiikkaa”. Teoksessa Tikka, Marko & Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), *Kirjeitä sodasta: Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina*. Tammerprint Oy: Tampere 2015, 60–73.

Taskinen, Ilari, *Social lives in letters: Finnish soldiers' epistolary relationships, intimate practices, and emotionality in World War II*. Tampere: Ilari Taskinen, 2021.

WWW-SIVUT

Luovutetun Karjalan Internet-sivusto, <https://www.luovutettukarjala.fi/kartat/luovkarjkar.htm>.
Luettu 14.12.2022.

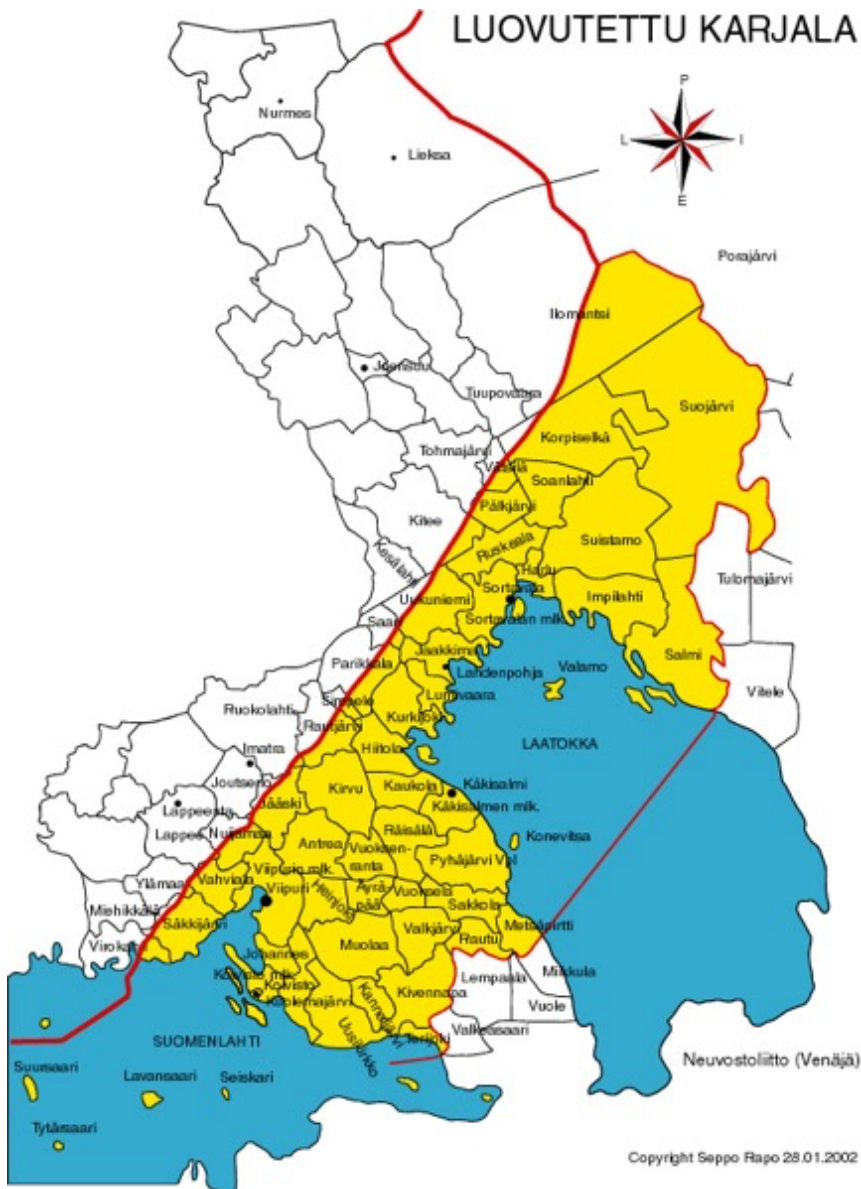
Liitteet

Kuva 1. Kirjeiden lajittelua kenttäpostikonttorissa. SA-kuva 74971

Kuva 2. Kirjeitä kirjoitettiin paikasta riippumatta. SA-kuva 100629

Kartta 1. Kartta luovutetun Karjalan pitäjistä.

<https://www.luovutettukarjala.fi/kartat/luovkarjkar.htm>